

Lucyna Domańska*, Seweryn Rzepecki, Jakub Affelski, Marcin Ignaczak, Beata Jurkiewicz, Maciej Ficyk, Kamila Pietkiewicz, Łukasz Solecki, Marcin Wąs**

Osada wielokulturowa na stanowisku 2 w Głazowie, gm. Myślibórz, woj. zachodniopomorskie. Badania w latach 2007 i 2008

Abstract

Domańska L., Rzepecki S., Affelski J., Ignaczak M., Jurkiewicz B., Ficyk M., Pietkiewicz K., Solecki Ł. and Wąs M. 2013. Multi-cultural settlement at the site Głazów 2, Myślibórz commune, zachodniopomorskie voivodeship. Excavations in the years 2007 and 2008. *Raport 8*, 89-102.

A multicultural settlement was revealed at the site Głazów 2 (AZP 40-09/19), Myślibórz commune, zachodniopomorskie voivodeship. Artefacts and features are dated from the late Palaeolithic, through Neolithic groups of the following cultures: Linear Pottery, late Linear Pottery, Funnelbeaker, Globular Amphora, as well as Lusatian and Jastorf, up to the early modern period. The settlement of the Lusatian culture witnessed the strongest development from the end of the Bronze Age to the beginning of the La Tène period. The later settlement traces hint at the agricultural function of the site area.

Słowa kluczowe: Myślibórz Lakeland, Neolithic, Bronze Age, Early Iron Age, La Tène period, pre-Roman period, Early Middle Ages, Funnelbeaker culture, Lusatian culture, Jastorf culture, open settlement

Niniejszy artykuł jest omówieniem wyników archeologicznych badań wykopaliskowych przeprowadzonych na stanowisku Głazów 2 (AZP 40-09/19, współrzędne geograficzne: N 49°14'11", E 19°48'46"). Stanowisko położone jest na terenie gm. Myślibórz, w woj. zachodniopomorskim i znajduje się w pasie przebiegu drogi S-3, łączącej Szczecin z Gorzowem, w ramach inwestycji nadano mu numer 78 (Ryc. 1).

Wielokulturowa osada na stanowisku 2 w Głazowie została odkryta w 1997 roku w ramach programu AZP. Weryfikacja stanowiska, poprzez badania sondażowe, przeprowadzona została przez Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, Oddział w Poznaniu w 2006 roku. Jej wyniki były podstawą do rozpoczęcia badań ratowniczych, wyprzedzających prace budowlane związane z powstaniem trasy szybkiego ruchu S-3. Badania wykopaliskowe wykonano w latach 2007 i 2008. Na zlecenie Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad, Oddział w Szczecinie stanowisko

eksplorowane było przez Fundację Uniwersytetu Łódzkiego z Łodzi (Domańska, Rzepecki 2009).

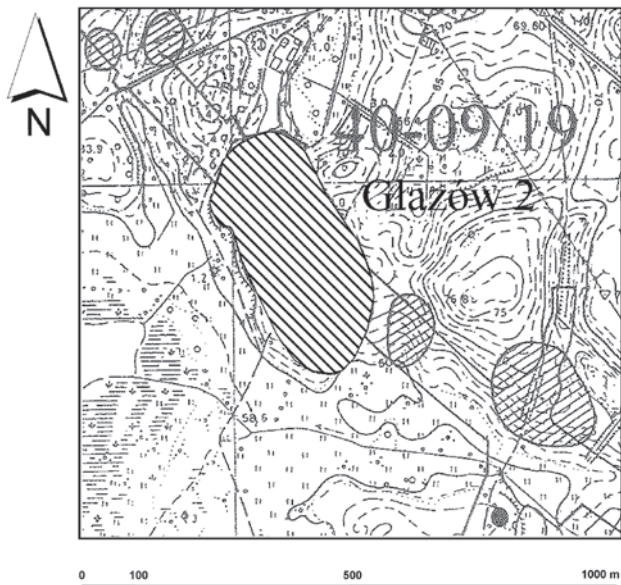
Stanowisko Głazów 2 położone jest w Polsce północno-zachodniej, w centralnej części Pojezierza Myśliborskiego, zaliczanego do Pojezierza Zachodniopomorskiego (Kondracki 1978, Gilewska 1986). Korzystny agroklimat i dobre gleby spowodowały, że Równina Pырzycka i przylegające do niej krainy już w X wieku n.e. należały do najsilniej przekształconych w Polsce, tworząc strefę polno-leśną (Buczek 1960). W skali całego pasa pomorskiego miała ona jedyne, mniej rozległe odpowiedniki w dolinie dolnej Wisły – południowe Żuławy Wiślane i basen Świecia (Twardy, Forsyśki 2009).

Z punktu widzenia ekonomicznych podstaw osadnictwa pradziejowego w okolicach Głazowa należałoby podkreślić:

- dobre warunki dla rozwoju hodowli w otoczeniu jeziora Lubie oraz w dolinach rzecznych, suchych dolinach denudacyjnych i zagłębieniach bezodpływowych,

* Instytut Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego, ul. Uniwersytecka 3, 91-404 Łódź, e-mail: lucynad@uni.lodz.pl

** Instytut Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego, ul. Uniwersytecka 3, 91-404 Łódź, e-mail: rzepecki@poczta.onet.pl

Ryc. 1. Głazów, stan. 2, gm. Myślibórz, woj. zachodniopomorskie. Lokalizacja stanowiska

Fig. 1. Głazów, site 2, Myślibórz commune, zachodniopomorskie voivodeship. Location of the site

- dobre warunki do prowadzenia upraw ogrodowych, bazujących na pobliskich siedliskach wilgotnogruntowych,

- przeważnie średnie, a lokalnie także dobre warunki do uprawy roślin, zarówno w oparciu o tzw. agrotechnikę „lekką”, realizowaną być może na terenach pagórkowatych, zbudowanych z osadów piaszczystych, jak i agrotechnikę „ciężką” (sprzężajną), konieczną do zaprowadzenia upraw na gruntach gliniastych,

- możliwość wykorzystania rybołówstwa w pobliskim jeziorze Lubie oraz myślistwa,

- eksploatację dóbr lasów i zbieractwo (Twardy, Forysiak 2009).

Łącznie przebadano obszar 253,61 ara. Na określonej powierzchni zarejestrowano 842 obiekty nieruchome, z czego 370 zawierało materiał zabytkowy, a w 336 przypadkach obiekty nie zawierające źródeł datujących, przypisano konkretnym taksonom kulturowym, na podstawie analizy stratygraficzno-przestrzennej. Wśród obiektów wyróżniono: 2 związane z kulturą pucharów lejkowatych, 692 kultury łużyckiej, 7 kultury jastorfskiej i 5 wczesnośredniowiecznych (Ryc. 2). Pozostałe 136 obiektów nie zawierało materiału zabytkowego.

W obrębie eksplorowanych wykopów oraz obiektów zarejestrowano dość znaczne ilości materiału zabytkowego, tj. 13 520 fragmentów ceramiki, 35 zabytków kamiennych, 226 zabytków krzemiennych, 1035 grudek polepy i 745 kości zwierzęce (Domańska, Rzepecki 2009).

Zasiedlenie terenu stanowiska Głazów 2 rozpoczęło się w późnym paleolicie. Wyróżniono ponad 60

wytworów o proveniencji późnopaleolitycznej, które stratygraficznie pochodziły z kontekstów redeponowanych. Niemniej tak wydzielony zbiór stanowi najbardziej wyrazisty i zwarty chronologicznie zespół wyrobów krzemiennych. Ogółem materiały paleolityczne stanowią co najmniej 1/3 całego inwentarza krzemiennego (Wąs 2009).

Z okresu neolitu na stanowisku Głazów 2 zachowały się ślady osadnictwa: kultury ceramiki wstęgowej rytej, kultury późnej ceramiki wstęgowej, kultury pucharów lejkowatych i kultury amfor kulistych – ogółem 25 fragmentów ceramiki i 18 wyrobów krzemiennych. Materiały ceramiczne zalegały na ogół na złożu wtórnym w obiektach kultury łużyckiej. Jedynie dwa obiekty określono jako związane z osadnictwem kultury pucharów lejkowatych (Ryc. 2). Można zatem mówić o pozostałościach obozowiska „pucharowego” (Rzepecki, Solecki 2009).

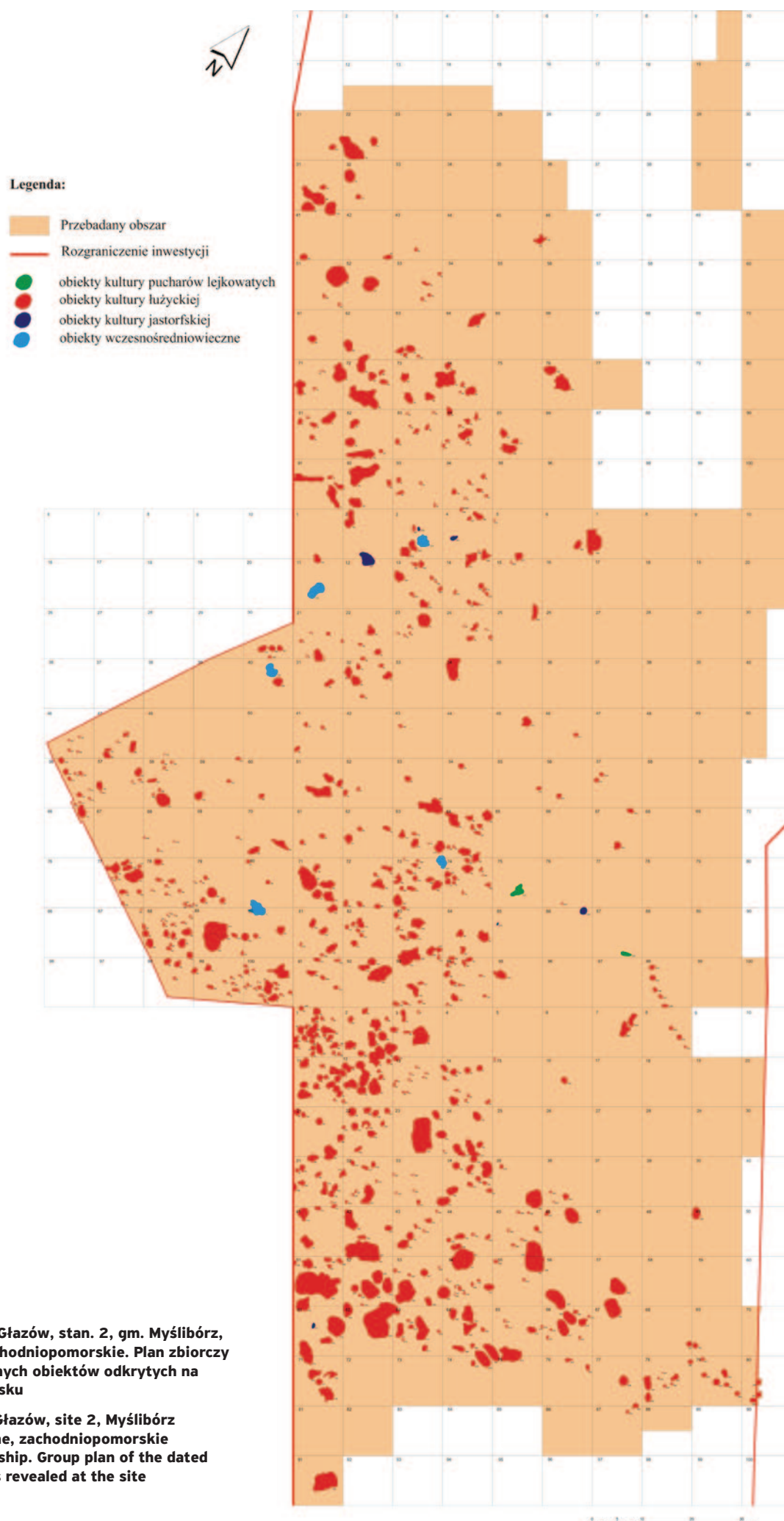
Dominującym etapem osadniczym w historii stanowiska Głazów 2 jest wielofazowa osada kultury łużyckiej. W obrębie stanowiska odkryto 692 obiekty oraz 13 035 fragmentów ceramiki naczyniowej datowane na epokę brązu i wczesną epokę żelaza (Ryc. 2). Z obiektów pochodziły także innego rodzaju znaleziska, a mianowicie fragmenty pozostałości pokonsumpcyjnych (kości zwierzęce), grudki polepy oraz wyroby kamienne i krzemienne (Ignaczak, Affelski 2009).

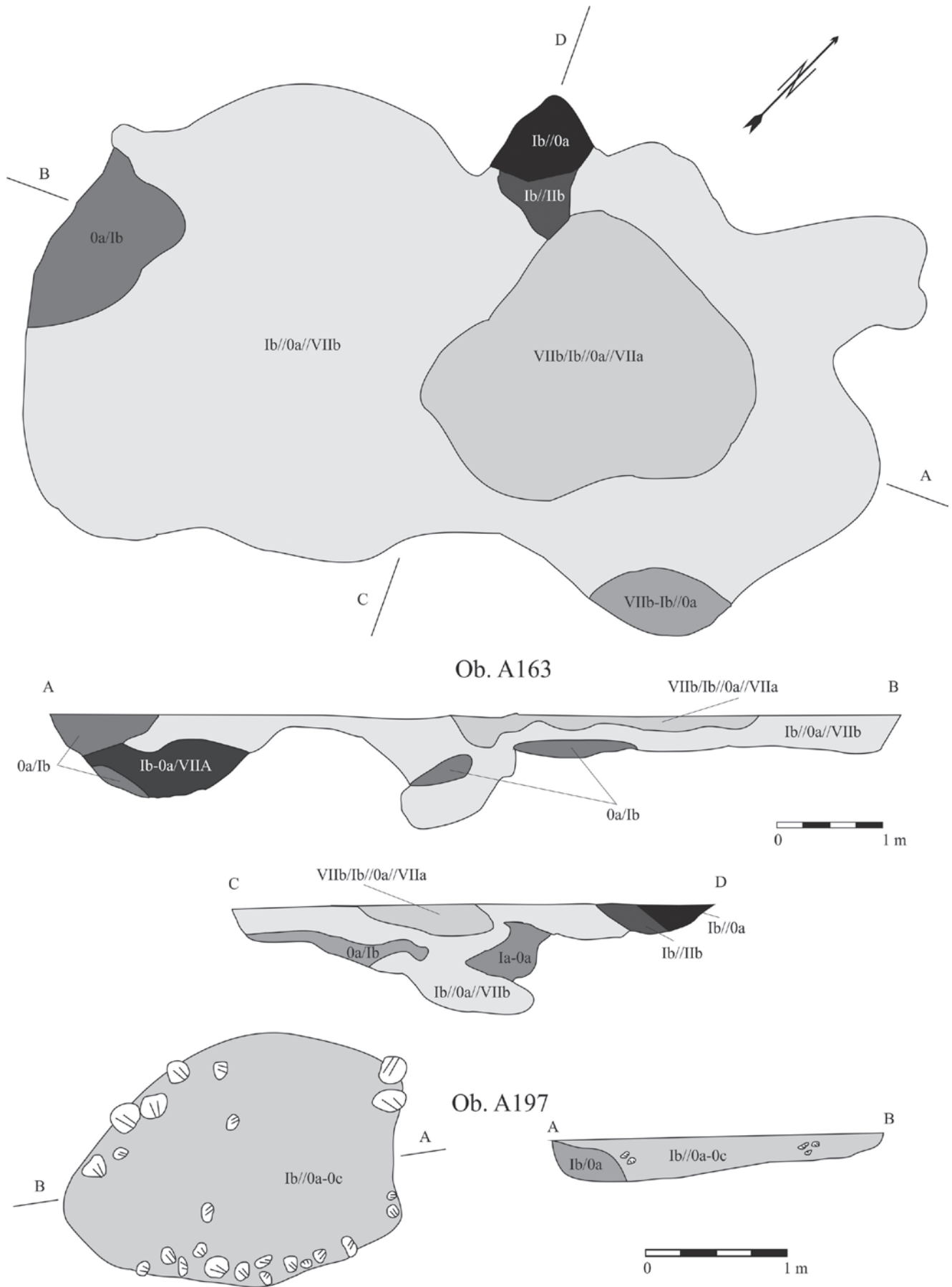
Wśród obiektów nieruchomych, łączonych z kulturą łużycką, wydzielono: 422 jamy gospodarcze (w tym 5 jam „surowcowych”, 24 jamy zasobowe, 36 jam ze spalizną), 210 dołków posłupowych, 27 palenisk, 16 ognisk, 14 półziemianek i 3 obiekty nieokreślone (Ryc. 3, 4).

Ceramikę naczyniową, stanowiącą podstawę do datowania, odkryto w 356 obiektach. Pozostałe jamy, nie posiadające w zasypisku zabytków ruchomych lub zawierające źródła pozbawione walorów datujących (szczątki zwierzęce, polepa, itd.), zostały przyporządkowane osadnictwu ludności kultury łużyckiej poprzez analizę stratygraficzno-chorologiczną (Ignaczak, Affelski 2009).

W wielu przypadkach zaobserwowano układy funkcjonalne dwu, trzy i wiele obiektowe: jamy z dołkami posłupowym, układy liniowe dołków będące pozostałościami budowli słupowych (Ignaczak, Affelski 2009).

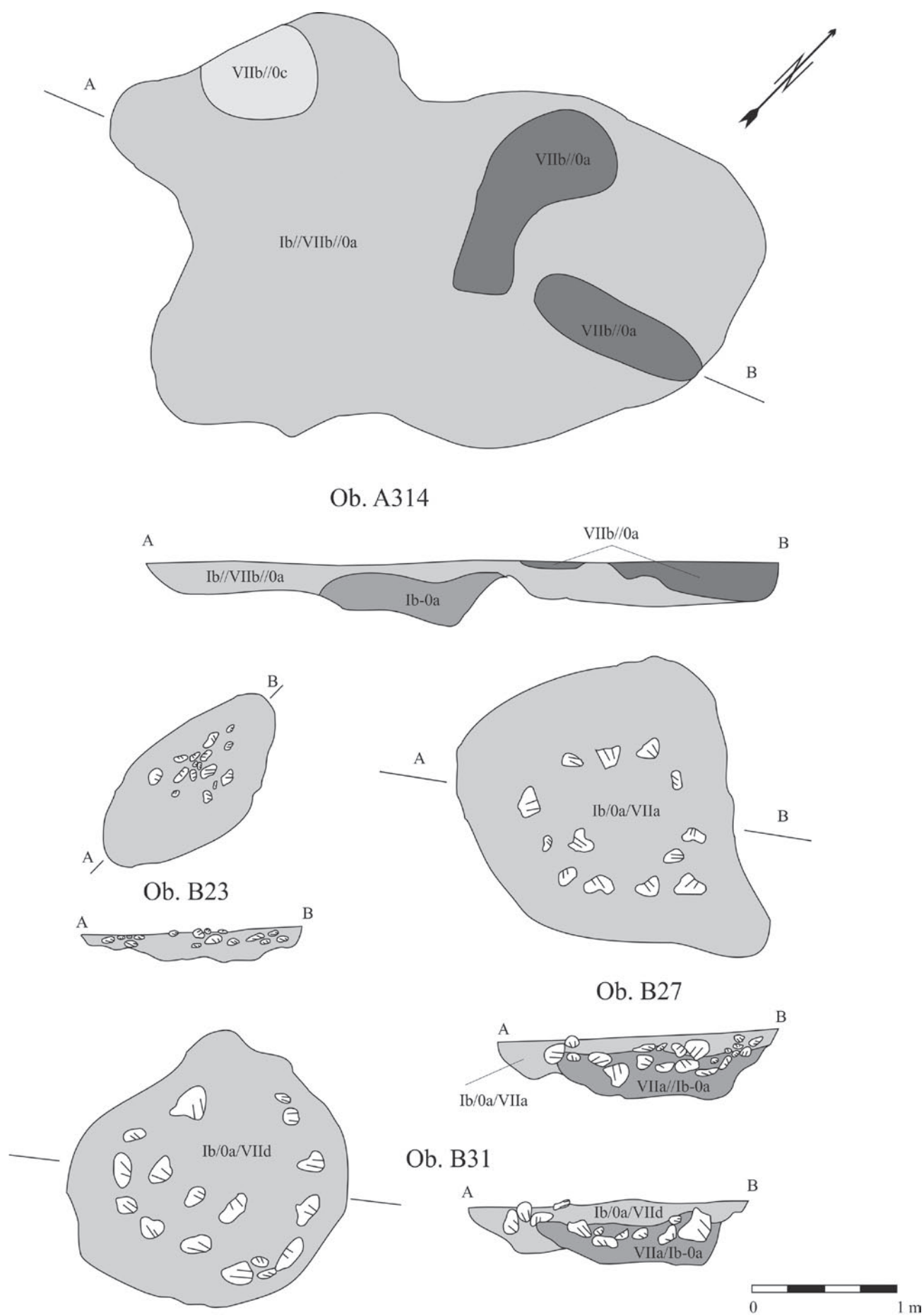
Analiza funkcjonalna obiektów kultury łużyckiej na stanowisku Głazów 2 wykazała istnienie pozostałości po 16 wielościanowych konstrukcjach słupowych o powierzchni od kilku do kilkudziesięciu m² (Ryc. 5:1-3). Wydaje się, że część z nich mogła spełniać funkcję mieszkalną, ze względu na obecność w bezpośredniej styczności paleniska. Większość zespołów ma charakter

Ryc. 3. Głazów, stan. 2, gm. Myślibórz, woj. zachodniopomorskie. Obiekty ludności kultury łużyckiej

Fig. 3. Głazów, site 2, Myślibórz commune, zachodniopomorskie voivodeship. Features of the Lusatian culture

Ryc. 4. Głazów, stan. 2, gm. Myślibórz, woj. zachodniopomorskie. Obiekty ludności kultury łużyckiej

Fig. 4. Głazów, site 2, Myślibórz commune, zachodniopomorskie voivodeship. Features of the Lusatian culture

jednopomieszczeniowy, za wyjątkiem obiektu oznaczonego numerem 13, który posiadał dwie izby. Ściany najprawdopodobniej budowane były w technice sumikowo-łatkowej, natomiast dachy mogły być jednospadowe. W ramach budynków odkryto różnego rodzaju pozostałości po jamach gospodarczych. Tego typu zespoły są obecne w osadnictwie „zachodniej”, nadodrzańskiej strefy kultury łużyckiej – np. na stanowisku Berlin-Buch (Wanzek 2004, 37-76).

Inne pozostałości domniemanych budowli mieszkalnych to tzw. półziemianki. Przebadany obszar pozwolił na udokumentowanie 11 pozostałości po tego typu obiektach, które podzielono na dwie kategorie (Ryc. 5:1-3):

- owalne półziemianki o domniemanych lekkich konstrukcjach słupowych (sumikowo-łatkowa technika wznoszenia);

- prostokątne w rzucie poziomym półziemianki o domniemanej zrębowej konstrukcji ścian. W planie płaskim obiekty tego typu wyraźnie różniły się od wersji owalnych. Nie jesteśmy w stanie rozstrzygnąć, czy wszystkie obiekty tego typu spełniały funkcje mieszkalną, czy część z nich pełniła rolę czysto gospodarczą. Możliwa zrębowa konstrukcja ścian polegała na układaniu poziomo, jedna na drugiej, belek, które w narożnikach łączono węglami w zamknięty wieniec (Cygan 2006, 39, 40). Konstrukcję dachu w takim systemie można było wykonać w tzw. technice slegowej (technika ta nie wymaga soch), której ciężar opiera się o ściany boczne (Cygan 2006, 39; Kobylński 1988, 57).

W zespole zabytków ruchomych kultury łużyckiej dominuje ceramika naczyniowa (Ryc. 6 i 7). Materiał ceramiczny pozwolił na wyróżnienie ośmiu głównych typów form makromorfologicznych: kubki/czerpaki, dzbany, amfory, misy, garnki, wazy, puchary i talerze. Zestaw zdobniczy naczyń reprezentują wątki oparte na motywach linii rytej (w różnych konfiguracjach, występujące głównie na brzuścach i krawędziach naczyń), rejestrujemy również motywy oparte o guzy, listwy plastyczne i odciski palców. Zrekonstruowano w sumie 100 naczyń – głównie garnków, mis, amfor i waz, ale też naczynie sitowate, talerz kopanicki i prażnicę (Ignaczak, Affelski 2009).

Zarejestrowana na stanowisku wytwórczość kamiennarska, związana z osadnictwem kultury łużyckiej, miała charakter przydomowy, o czym świadczy jej niewielkie zróżnicowanie funkcjonalne oraz standardowy zestaw wyrobów – 2 rozcieracze (Chachlikowski, Ignaczak 2004, 433).

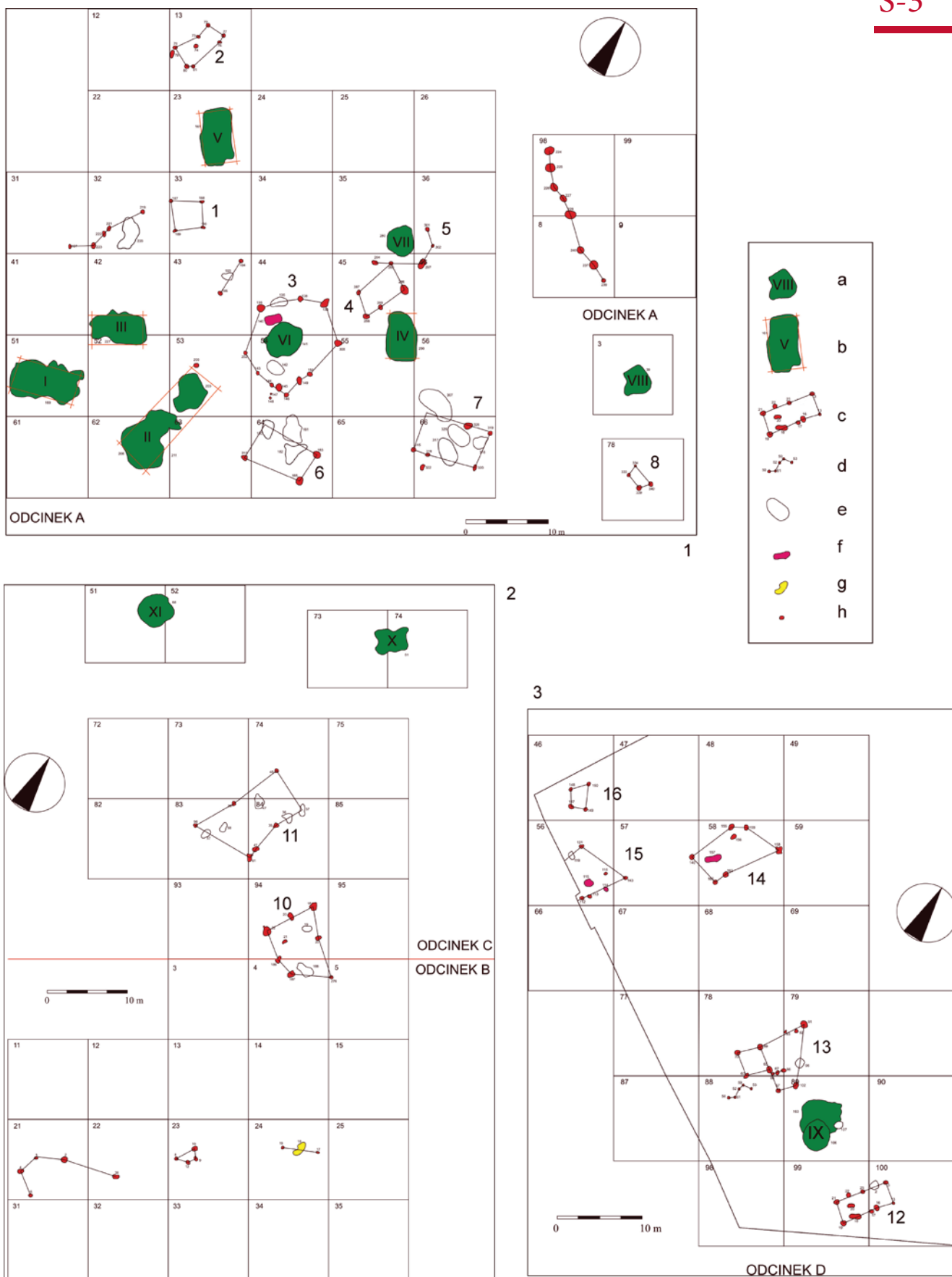
Szczegółowa analiza zabytków krzemiennych związanych z osadnictwem kultury łużyckiej pozwala na

kilka wniosków. Przeważnie są to źródła związane z odłupkową i łuszczeniową metodą obróbki, ale większość (w liczbie 25 sztuk) stanowią materiały niecharakterystyczne. Zwłaszcza zestaw narzędzi dokumentujących technikę łuszczeniową pochodzi z niewielkich koncentracji lokalnego krzemienia eratycznego, co może potwierdzać tezy o użytkowaniu surowca ogólnie dostępnego i przydomowym charakterze wytwórczości (Wąs 2009).

W badanych źródłach kultury łużyckiej obecne są cechy typowe dla dwóch faz w rozwoju zespołów łużyckich (etap schyłku epoki brązu i początków okresu epoki żelaza; oraz schyłku okresu halsztackiego i początków lateńskiego). Fazy te należy traktować, jako dwa oddzielne etapy w rozwoju społeczeństw epoki brązu i wczesnej epoki żelaza i, co istotne, nie nawarstwiają się one na siebie w przestrzeni chronologicznej – brak kontynuacji (Ignaczak, Affelski 2009).

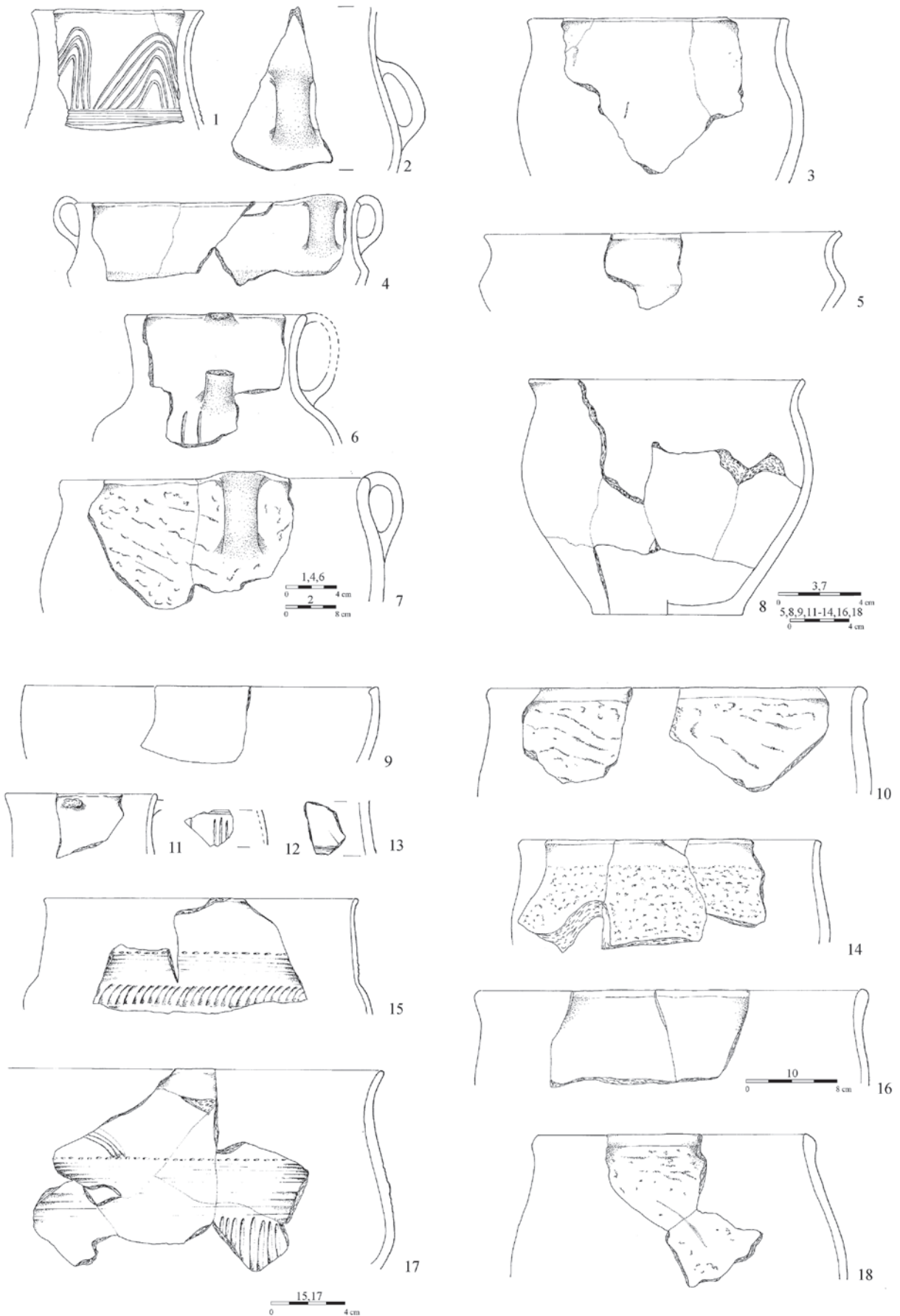
Szczegółowa analiza funkcjonalno-przestrzenna obiektów ludności kultury łużyckiej skłania nas do wygenerowania ciekawych wniosków na temat rozwoju przestrzennego osady. Na przebadanym obszarze można wskazać 22 jednostki – zespoły półziemianek I-XI oraz zespoły słupowe: 3, 5, 10-15 (Ryc. 5) – które mogły być tzw. zagrodami, czyli podstawowymi złożonymi jednostkami osadowymi (Grygiel 1984). Funkcjonowały one w koegzystencji z paleniskami, ogniskami i różnego typu jamami gospodarczymi zapewniającymi mieszkańcom podstawę bytu. Dla badanego okresu dziejów nie wydaje się słuszne, aby traktować pojedynczą zagrodę jako samodzielną jednostkę funkcjonującą niezależnie. Istniejące w jednym czasie zagrody użytkowały teren zapewne w sposób zrównoważony i pewne przestrzenie gospodarcze posiadały charakter dobra ogólnego, czyli współużytkowane były wspólnie (np. ujęcia wody, przestrzenie magazynowe – skupiska jam zasobowych, warsztaty, itp.). Podejście takie byłoby zgodne z tendencjami w badaniu architektury kryjącymi się pod pojęciem ontogenezy architektury. Akcentowane jest tu zwłaszcza badanie dróg i przyczyn prowadzących do powstania określonych wzorców funkcjonalno-przestrzennych i konstrukcyjnych.

Ujawnione w trakcie badań koncentryczne skupiska obiektów grupują się w obrębie dwóch większych zbiorów. Pierwszy z nich znajduje się na odcinkach A, części B i D (Ryc. 5) i tutaj zabudowa rozlokowana jest w sposób liniowy w kierunku z północnego zachodu na południowy wschód. Drugi zbiór obejmuje fragment odcinka C, w tym najprawdopodobniej dwie półziemianki i dwa obiekty słupowe (Ryc. 5:2), który niestety przebadany jest fragmentarycznie. Również w tym przypadku

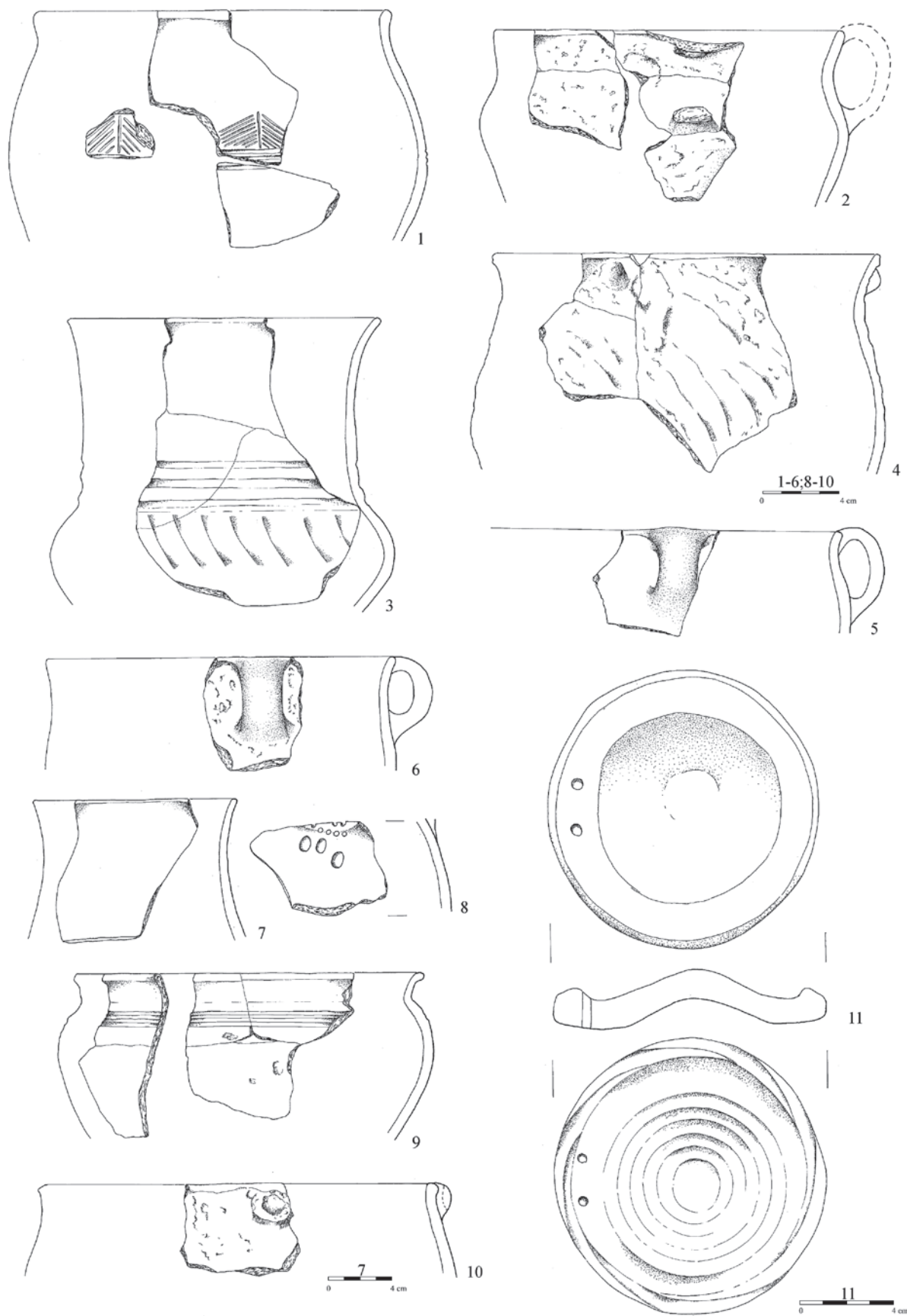
Ryc. 5. Głazów, stan. 2, gm. Myślibórz, woj. zachodniopomorskie. Rozplanowanie obiektów wielościanowych o konstrukcji słupowej oraz półziemianek o potencjalnych konstrukcjach ziemno-drewnianych lub zrębowych: (a) półziemianka; (b) półziemianka o potencjalnej konstrukcji ziemno-drewnianej lub zrębowej; (c) obiekt o wielościanowej konstrukcji słupowej; (d) jednoliniowy ciąg dołków postępujących; (e) jama gospodarcza; (f) jama ze śladami spalenizny; (g) jama zasobowa; (h) dołek postępujący

Fig. 5. Głazów, site 2, Myślibórz commune, zachodniopomorskie voivodeship. Plan of the polygonal features of post structure and half-earth lodges of potential earth-wooden or log structure: (a) half-earth lodge; (b) half-earth lodge of potential earth-wooden or log structure; (c) feature of polygonal post structure; (d) linear succession of post holes; (e) household pit; (f) pit with traces of burnt material; (g) resource pit; (h) post hole

Ryc. 6. Głazów, stan. 2, gm. Myślibórz, woj. zachodniopomorskie. Wybór ceramiki kultury łużyckiej z obiektów: (1, 2, 4, 6, 7) A14; (3, 5) A283; (8) A318; (9, 11) A324; (10, 14) B85; (12, 13) A359; (15, 17) A343; (16, 18) B123

Fig. 6. Głazów, site 2, Myślibórz commune, zachodniopomorskie voivodeship. Selection of ceramics of the Lusatian culture from features: (1, 2, 4, 6, 7) A14; (3, 5) A283; (8) A318; (9, 11) A324; (10, 14) B85; (12, 13) A359; (15, 17) A343; (16, 18) B123

Ryc. 7. Głazów, stan. 2, gm. Myślibórz, woj. zachodniopomorskie. Wybór ceramiki kultury łużyckiej z obiektów: (1) C28; (2) D7; (3) D3; (4, 5) D9; (6, 7) D86; (8, 9, 10) D108; (11) D149

Fig. 7. Głazów, site 2, Myślibórz commune, zachodniopomorskie voivodeship. Selection of ceramics of the Lusatian culture from features: (1) C28; (2) D7; (3) D3; (4, 5) D9; (6, 7) D86; (8, 9, 10) D108; (11) D149

zachowane zagrody układają się w sposób liniowy w kierunku północny zachód – południowy wschód (Ignaczak, Affelski 2009).

Obserwowane prawidłowości w funkcjonowaniu poszczególnych zagród w ramach stanowiska są obecne także w przypadku obiektów o charakterze gospodarczym. Określone funkcjonalnie jamy gospodarcze, paleniska czy ogniska grupują się w zwarte przestrzennie zbiory obiektów, parcelując tym samym terytorium osady. Obserwowane prawidłowości przedstawiono poniżej: na odcinku A mamy wyraźnie koncentrycznie rozplanowane zgrupowanie półziemianek oraz budynków słupowych. W tym też miejscu skupiają się wszystkie półziemianki o potencjalnych konstrukcjach zrębowych. Jamy gospodarcze, w których zarejestrowano spaliznę, koncentrują się pojedynczo lub w parach przy zagrodach, a także na arach A1, A2, A3, A11, A12 rejestrujemy ich wyraźną kumulację. Ewidencjonujemy również dwa skupiska palenisk na odcinku A, ary: A24, A34 oraz A43. Jamy zasobowe stosunkowo często występują pojedynczo lub parami przy zagrodzie, tylko w jednym przypadku grupują się one w większe skupisko 5 obiektów – odcinek D, ary D88 i D98. Rejestrujemy jedno skupisko jam gospodarczych określonych, jako „składy surowca kamiennego” na odcinku A, ar A81 (Ryc. 2) (Ignaczak, Affelski 2012, 65, 66).

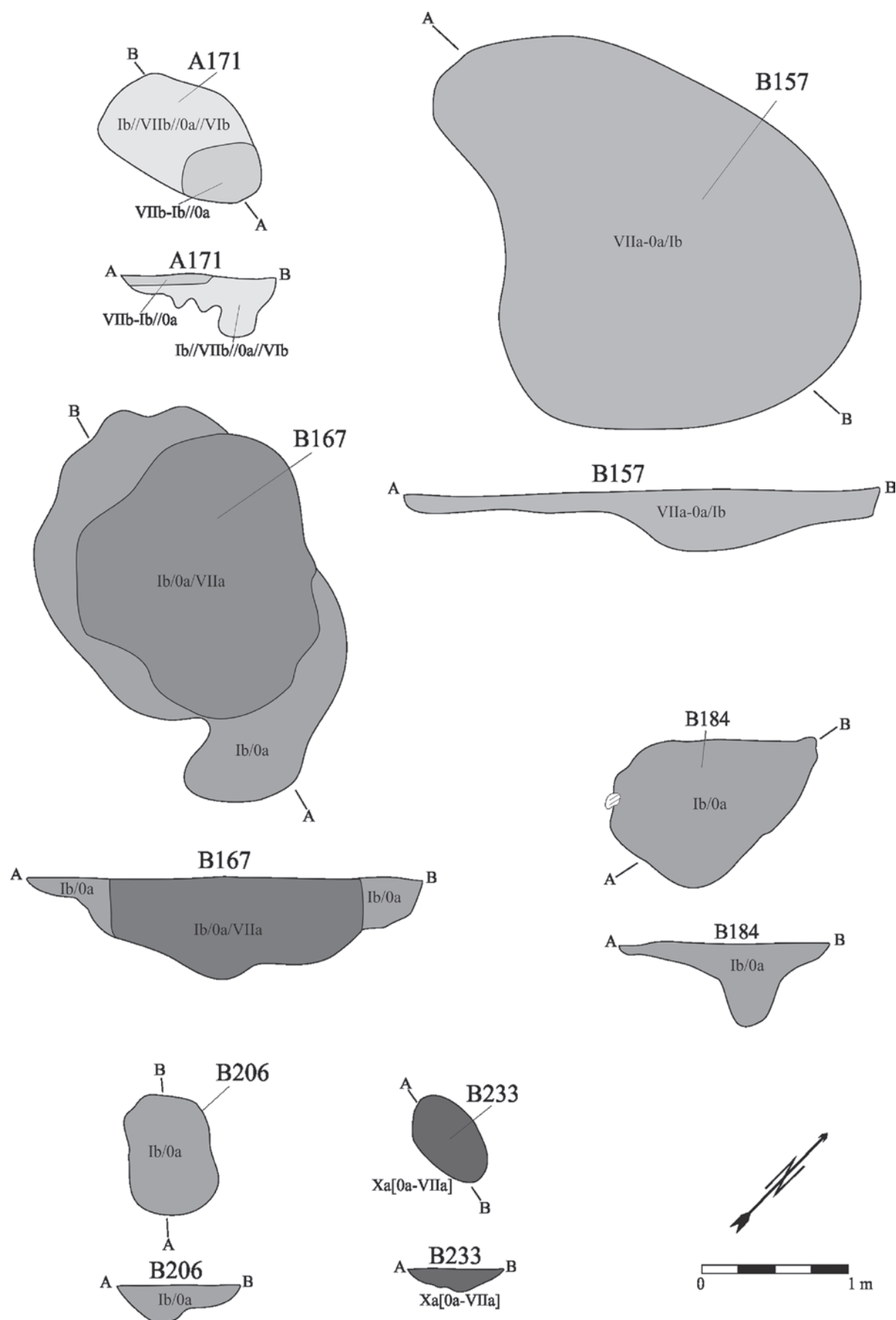
Użytkująca badany teren ludność związana z kulturą łużycką zamieszkiwała budynki o charakterze półziemiankowym, których ściany budowano prawdopodobnie w technikach sumikowo-łatkowej lub zrębowej. W skład każdej zagrody wchodziło miejsce służące do palenia ognia (palenisko lub ognisko), które najczęściej znajdowało się poza obrębem domostwa. Dodatkowo w bezpośredniej odległości lokalizowano jamy gospodarcze o różnej funkcji (zasobowej, gastronomicznej?, itd.) oraz zespoły obiektów o charakterze warsztatowym czy inwentarzowym (konstrukcje i budynki słupowe). Ponadto wydzielano przestrzenie, gdzie w sposób wzmożony użytkowano ogień (skupiska palenisk czy jam gospodarczych zawierających ślady działalności ognia). Ciekawym zjawiskiem spotkanym również na osadzie kultury łużyckiej w Janowie Pomorskim, stanowisko 1, gm. Elbląg, woj. warmińsko-mazurskie (Ignaczak, Affelski 2012, 65, 66) jest lokalizacja na obrzeżach osady składów surowca kamiennego. Można przypuszczać, że w bezpośrednim sąsiedztwie badanego terenu powinniśmy lokalizować przestrzeń, która spełniała funkcję magazynową lub spichlerzową (kumulacja płodów rolnych), co nie jest wyjątkiem na osadach kultury łużyckiej z strefie nadodrzańskiej (Bönisch 2004).

Z zespołu liczącego 609 fragmentów kości zwierzęcych, w toku analiz, rozpoznano 281 fragmentów. Większość pochodziła od ssaków domowych, tylko jeden ząb należał do dzika (Makowiecki 2009, tabela 1). W rozbiciu na gatunki hodowlane, rozpoznano kości bydła, świni, owcy/kozy i konia (Makowiecki 2009, tabela 2). W grupie tej dominowały pozostałości bydła, stanowiące ponad 63,2% zbioru, na drugim miejscu sytuowały się szczątki świni (26,8%), a następne małych przeżuwaczy (7,1%). Najmniej liczne były resztki konia (poniżej 2,9%). Jedyna zidentyfikowana kość zwierzęcia dzikiego to kieł stały dolny dzika, należący do osobnika męskiego (Makowiecki 2009).

Badane zespoły osadnicze z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza można lokalizować w obrębie mezoregionu osadniczego Pojezierza Myśliborskiego (porównaj definicję „mezoregionu osadniczego kultury łużyckiej w zachodniej części Pojezierza Myśliborskiego” (Ostoja-Zagórski 1982, 68 i n.). Zawarta w opracowaniach osadniczych ogólna charakterystyka tego obszaru zawiera informacje o znacznym odlesieniu terenu, któremu w jednym przypadku towarzyszy nawet enklawa rzadko spotykanej na obszarze naszego kraju roślinności stepowej (ostatnica włosowata – Ostoja-Zagórski 1982, 68).

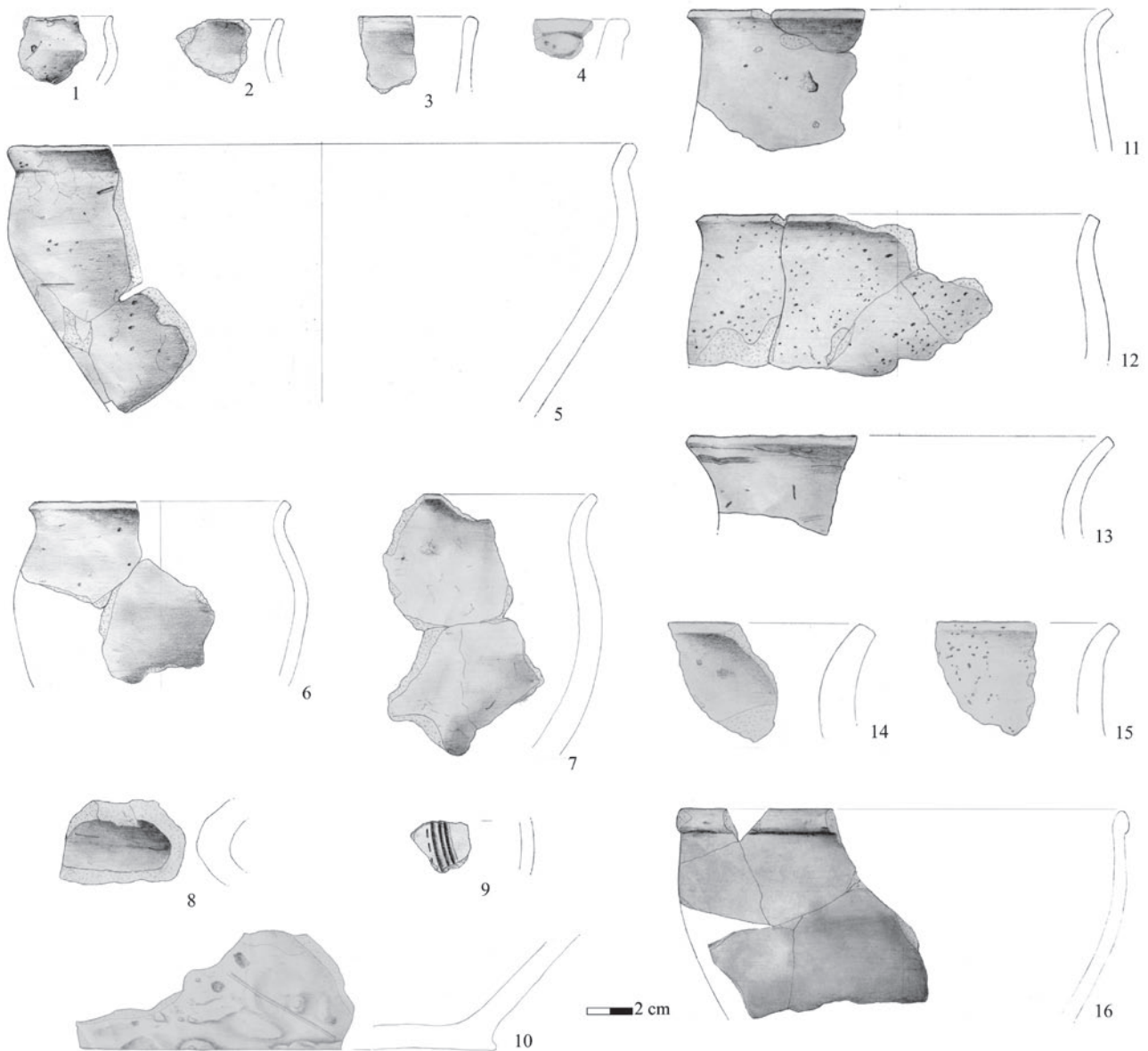
Intensyfikacja zasiedlenia następuje tu prawdopodobnie na początku epoki żelaza, a pośrednio potwierdza to niska liczba ujawnionych osiedli, datowanych na epokę brązu (Ostoja-Zagórski 1982; Wesołowski 1983, 1993, 1996). W podokresie halsztackim C obserwujemy „właściwy rozwój osadnictwa” (Ostoja-Zagórski 1982, 68), co rozumieć należy, jako wytworzenie się zwartej sieci osad, które można dobrze datować. W ramach powstałej enklawy ekologicznej nasila się tendencja do zamieszkiwania krawędzi większych dolin i sporadycznie skrajów teras zalewowych (Ostoja-Zagórski 1982, 69), co znajduje potwierdzenie na badanym stanowisku (Ignaczak, Affelski 2009).

Podjęte studia nad ceramiką naczyniową ze stanowiska Głazów 2 potwierdzają także tezę o ciągłości osadniczej na obszarze Pomorza Zachodniego pomiędzy najwcześniejszymi zespołami „wczesnołużyckimi” a „łużyckimi” (z poziomu schyłku epoki brązu i początków epoki żelaza). Argumentem poświadczającym tę tezę jest tworzenie skupisk mezo- i mikroregionalnych o długotrwałym istnieniu, swoistych aglomeracji osadniczych (Bukowski 2003, 65). Wyraźnie podkreślana w literaturze jest stabilizacja osadnicza w okresie odpowiadającym istnieniu badanych osad (Ostoja-Zagórski 1982, 94 i n.; Bukowski 2003, 65), a także brak na tym terenie potencjalnych śladów infiltracji z zachodu grup związanych z kulturą nordyjską (Bukowski 2003, 65).

Ryc. 8. Głazów, stan. 2, gm. Myślibórz, woj. zachodniopomorskie. Przykładowe obiekty kultury jastorfskiej: A171, B157, B167, B184, B206, B233

Fig. 8. Głazów, site 2, Myślibórz commune, zachodniopomorskie voivodeship. Sample features of the Jastorf culture: A171, B157, B167, B184, B206, B233

Ryc. 9. Głazów, stan. 2, gm. Myślibórz, woj. zachodniopomorskie. Wybór ceramiki kultury jastorfskiej z obiektów: (1-10) A172; (11-15) A325; (16) B248

Fig. 9. Głazów, site 2, Myślibórz commune, zachodniopomorskie voivodeship. Selection of ceramics of the Jastorf culture from features: (1-10) A172; (11-15) A325; (16) B248

Obydwe osady, hipotetycznie odtworzone na stanowisku, tezy te potwierdzają. Możliwe jest istnienie sieci powiązań kulturowych między Pomorzem Zachodnim, a prowincjami kultury łużyckiej w Brandenburgii, Wielkopolsce czy na Dolnym Śląsku (Ignaczak, Affelski 2010).

Kolejną fazą osadniczą na stanowisku Głazów 2 są pozostałości po osadzie kultury jastorfskiej, które stwierdzono, w dużym rozproszeniu, na odcinku A i B (Ryc. 2). Można zakładać, że odkryto jedynie peryferyjną część osady z okresu przedrzymskiego. Z fazą tą łączy się 7 obiektów, których chronologię określono na podstawie materiału ruchomego (Ryc. 8). Obiekty te określono jako 6 jam gospodarczych i palenisko – miało ono zachowaną konstrukcję kamienną, w poziomie owalną (Jurkiewicz 2009).

Na osadzie odkryto zbiór jedynie 190 fragmentów ceramiki kultury jastorfskiej. Zrekonstruowano (i to w różnym stopniu) jedynie 7 form tj. 5 garnków, jedno naczynie wazowate i jedną misę (Ryc. 9). Niewielka różnorodność makro- i mikromorfologiczna naczyń, zdobnictwa i cech technicznych, wynikająca z małej liczebności zbioru oraz złego stanu zachowania, tylko w niewielkim stopniu może stanowić podstawę do przeprowadzenia szczegółowej klasyfikacji chronologicznej i kulturowej (Jurkiewicz 2009).

Stan zachowania osady jastorfskiej w Głazowie oraz „peryferyjny” charakter odkrytych relikwów nie uprawnia do wiarygodnej próby interpretacji jej charakteru.

Na podstawie ilości ruchomego i nieruchomego materiału zabytkowego można jedynie wnioskować, że właściwa osada kultury jastorfskiej znajduje się w pobliżu, poza zasięgiem prac inwestycyjnych. Poza obiektami związanymi z typowymi zajęciami przydomowymi polegającymi na przechowywaniu i przygotowywaniu pokarmów, nie dysponujemy źródłami pozwalającymi na poznanie struktury gospodarki ludności kultury jastorfskiej w Głazowie (Jurkiewicz 2009).

Podstawą do wyznaczenia okresu funkcjonowania osady jastorfskiej jest chronologia ceramiki naczyniowej. Okres funkcjonowania osady w Głazowie, przypadający na fazy Jastorf b-c, może być określony jedynie w przybliżeniu. Brak niestety innych zabytków wydzielonych potwierdzających to datowanie (Jurkiewicz 2009).

Niezbyt liczne materiały pozostawiło po sobie osadnictwo z okresów wczesnego i późnego średniowiecza oraz nowożytności. Dla okresu wczesnego średniowiecza badania na stanowisku Głazów 2 dostarczyły skromnego ilościowo materiału źródłowego – 250 fragmentów naczyń. Większość ceramiki pochodzi z wypełnisk obiektów, a jedynie 20 fragmentów z warstw. Najczęściej

występującą formą były naczynia beczułkowate, słabo profilowane z załosem na $\frac{2}{3}$ lub $\frac{3}{4}$ wysokości. Możliwa była rekonstrukcja jedynie garnka o esowatym profilu z lekko wyдутym brzuścem na $\frac{2}{3}$ wysokości. Na podstawie obserwacji technologicznych pozyskany zbiór ceramiczny można podzielić na dwa widoczne horyzonty chronologiczne: VI-IX w. oraz XI-XIII w., czyli schyłek wczesnego średniowiecza (Pietkiewicz, Ficyk 2009).

Pięć obiektów nieruchomości związanych z wczesnym średniowieczem nie grupuje się w żaden sposób, ani nie tworzą one jakichkolwiek zależności funkcjonalnych (Ryc. 2). Ich spore rozmiary oraz ilość zabytków ceramiki wewnątrz mogą wskazywać na to, że pierwotnie były to jamy gospodarcze/piwniczki, być może większych budowli mieszkalnych lub magazynowych. W ten sposób rysuje się nam mała osada otwarta, której ślady zniszczone zostały działalnością rolną prowadzoną na tym terenie (Pietkiewicz, Ficyk 2009).

Ostatnie fazy zasiedlenia stanowiska Głazów 2 rzn. późnośredniowieczna (20 fragmentów ceramiki) i nowożytna (7 fragmentów ceramiki) to zapewne ślady rolniczej eksploatacji terenu – uprawy roli, nawożenia gleby (Pietkiewicz, Ficyk 2009).

Bibliografia

- Affelski J, Ignaczak M. 2010. Ze studiów nad schyłkiem kultury łużyckiej na Pomorzu Zachodnim. Osadnictwo końca epoki brązu i początków epoki żelaza na stanowiskach Głazów 2 oraz Głazów 8. W: M. Fudziński, H. Paner (red.), *Między kulturą łużycką a kulturą pomorską. Przemiany kulturowe we wczesnej epoce żelaza*. Gdańsk, 179-202.
- Bönisch E. 2004. Häuser, Speicherplätze und Siedlungsmuster – Neues zu Siedlungen der Lusitzer Kultur links der Neiße. *Bibliothek Archeologii Środkowego Nadodrza* 2, 91-120.
- Buczek K. 1960. Ziemia polskie przed tysiącem lat (zarys geograficzno-historyczny). *Prace Komitetu Nauk Historycznych PAN* 5.
- Bukowski Z. 2003. Kierunki rozwojowe Pomorza w epoce brązu. W: M. Fudziński, H. Paner (red.), *XIII Sesja Pomorzoznawcza 1, Od epoki kamienia do okresu rzymskiego*. Gdańsk, 61-77.
- Chachlikowski P, Ignaczak M. 2004. Kamieniarstwo. W: J. Bednarczyk, L. Czerniak, A. Koško (red.), *Archeologiczne badania ratownicze wzdłuż trasy gazociągu tranzytowego 3, Osadnictwo społeczeństw kultur cyklu łużyckiego*. Poznań, 433-440.
- Cygan S. 2006. *Wczesnosłowiańskie półziemianki kwadratowe na terenie Polski, Czech, Słowacji, wschodnich Niemiec i Dolnej Austrii*. Rzeszów.
- Domańska L., Rzepecki S. 2009. Wstęp. Ogólna charakterystyka wyników badań. W: L. Domańska, S. Rzepecki (red.), *Opracowanie wyników archeologicznych badań ratowniczych na stanowisku Głazów 2, gm. Mysłibórz (NR S3-78)* (maszynopis w archiwum Fundacji Uniwersytetu Łódzkiego). Łódź.
- Gilewska S. 1986. Podział Polski na jednostki geomorfologiczne. *Przegląd Geograficzny* 58.
- Grygiel R. 1984. The household clusters as a fundamental social unit of the Brześć Kujawski group of the Lengyle Culture in the Polish Lowlands. *Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Archeologiczna* 31, 43-334.
- Ignaczak M., Affelski J. 2009. Osadnictwo ludności kultury łużyckiej na stanowisku 2 w Głazowie. W: L. Domańska, S. Rzepecki (red.), *Opracowanie wyników archeologicznych badań ratowniczych na stanowisku Głazów 2, gm. Mysłibórz (NR S3-78)* (maszynopis w archiwum Fundacji Uniwersytetu Łódzkiego). Łódź.
- Ignaczak M., Affelski J. 2012. Osadnictwo z wczesnego okresu epoki żelaza na stanowisku Janów Pomorski 1. W: M. Bogucki, M. F. Jagodziński (red.), *Janów Pomorski, stan. 1. Wyniki ratowniczych badań archeologicznych w latach 2007-2008. Tom I:1 Od paleolitu do wczesnego okresu wędrówek ludów*. Elbląg, 51-157.
- Jurkiewicz B. 2009. Osada kultury jastorfskiej na stanowisku nr 2 w Głazowie, gm. Mysłibórz, woj. zachodniopomorskie. W: L. Domańska, S. Rzepecki (red.), *Opracowanie wyników archeologicznych badań ratowniczych na stanowisku Głazów 2, gm. Mysłibórz (NR S3-78)* (maszynopis w archiwum Fundacji Uniwersytetu Łódzkiego). Łódź.

- Kobyliński Z. 1988. *Struktury osadnicze na ziemiach polskich u schyłku starożytności i w początkach wczesnego średniowiecza*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź.
- Kondracki J. 1978. *Geografia fizyczna Polski*. Warszawa.
- Lasota-Moskalewska A. 1997. *Podstawy archeozoologii. Kości ssaków*. Warszawa.
- Makowiecki D. 2009. Wyniki badań archeozoologicznych z miejscowości Głazów, stan. 2 (Aut. 78), gm. Myślibórz. W: L. Domańska, S. Rzepecki (red.), *Opracowanie wyników archeologicznych badań ratowniczych na stanowisku Głazów 2, gm. Myślibórz (NR S3-78)* (maszynopis w archiwum Fundacji Uniwersytetu Łódzkiego). Łódź.
- Ostoja-Zagórski J. 1982. *Przemiany osadnicze, demograficzne i gospodarcze w okresie halsztackim na Pomorzu*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź.
- Pietkiewicz K., Ficyk M. 2009. Pozostałości osadnictwa średniowiecznego i nowożytnego. W: L. Domańska, S. Rzepecki (red.), *Opracowanie wyników archeologicznych badań ratowniczych na stanowisku Głazów 2, gm. Myślibórz (NR S3-78)* (maszynopis w archiwum Fundacji Uniwersytetu Łódzkiego). Łódź.
- Rzepecki S., Solecki Ł. 2009. Ślady osadnictwa kultury ceramiki wstęgowej rytej. Ślady osadnictwa kultury późnej ceramiki wstęgowej. Ślady osadnictwa kultury pucharów lejkowatych. Ślady osadnictwa kultury amfor kulistych. W: L. Domańska, S. Rzepecki (red.), *Opracowanie wyników archeologicznych badań ratowniczych na stanowisku Głazów 2, gm. Myślibórz (NR S3-78)* (maszynopis w archiwum Fundacji Uniwersytetu Łódzkiego). Łódź.
- Szydłowski M. 2009. Zabytki kamienne ze stanowiska Głazów 2, gm. Myślibórz. W: L. Domańska, S. Rzepecki (red.), *Opracowanie wyników archeologicznych badań ratowniczych na stanowisku Głazów 2, gm. Myślibórz (NR S3-78)* (maszynopis w archiwum Fundacji Uniwersytetu Łódzkiego). Łódź.
- Twardy J., Forysiak J. 2009. Przyrodnicze uwarunkowania osadnictwa na stanowisku archeologicznym Głazów 2 (78) i w jego najbliższym otoczeniu. W: L. Domańska, S. Rzepecki (red.), *Opracowanie wyników archeologicznych badań ratowniczych na stanowisku Głazów 2, gm. Myślibórz (NR S3-78)* (maszynopis w archiwum Fundacji Uniwersytetu Łódzkiego). Łódź.
- Wąs M. 2009. Materiały krzemienne ze stanowiska Głazów 2, gm. Myślibórz. W: L. Domańska, S. Rzepecki (red.), *Opracowanie wyników archeologicznych badań ratowniczych na stanowisku Głazów 2, gm. Myślibórz (NR S3-78)* (maszynopis w archiwum Fundacji Uniwersytetu Łódzkiego). Łódź.
- Wanek B. 2004. Die jungbronzezeitliche Großsiedlung von Berlin – Buch Erste Vorlage ausgewählter Funde und Befunde. *Bibliothek Archeologii Środkowego Nadodrza 2*. Zielona Góra.
- Wesołowski S. 1983. Plemiona kultury łużyckiej na terenie Szczecina. W: W. Filipowiak, G. Labuda (red.), *Dzieje Szczecina 1*. Warszawa-Poznań, 280-468.
- Wesołowski S. 1993. Nowsze badania nad kulturą łużycką na Pomorzu Zachodnim. W: *Miscellanea Archeologica Thaddeo Malinowski dedicata quae Franciscus Rożnowski redigendum curavit*. Słupsk-Poznań, 359-370.
- Wesołowski S. 1996. Próba oceny stanu badań nad osadnictwem kultury łużyckiej na Pomorzu Zachodnim. W: E. Wilgocki, P. Krajewski, M. Dworaczyk, D. Kozłowska (red.), *50 lat archeologii polskiej na Pomorzu Zachodnim. Szczecin*, 27-47.

Summary

Lucyna Domańska, Seweryn Rzepecki, Jakub Affelski, Marcin Ignaczak, Beata Jurkiewicz, Maciej Ficyk, Kamila Pietkiewicz, Łukasz Solecki, Marcin Wąs

Multi-cultural settlement at the site Głazów 2, Myślibórz commune, zachodniopomorskie voivodeship. Excavations in the years 2007 and 2008

The site is located in the Myślibórz commune, zachodniopomorskie voivodeship, on the route of the S-3 road, Szczecin-Gorzów. Within the investment, the site was given the number 78 (AZP 40-09/19).

The site revealed a multi-cultural settlement. The first settlers in the area were the late-Palaeolithic groups. The subsequent settlement episodes were related to the Neolithic cultures: the Linear Pottery culture, the late Linear Pottery culture, the Funnelbeaker culture and the Globular Amphora culture.

The settlement entered the most intensive period in the Bronze Age, leading to the emergence of two chronologically unrelated settlements of the Lusatian culture. The older phase is dated to the end of the 5th period of the Bronze Age, as well as the beginning of the Early Iron Age (HaC). The younger settlement is dated to the end of the Hallstatt period and the beginning of the La Tène period. Given the lack of more precise dating indicators, chronology was established on the basis of ceramic material.

Another settlement was established in the pre-Roman period by the people of the Jastorf culture. The site revealed merely its peripheries.

In the Early Middle Ages and the later periods, the area of the site was used only for agricultural purposes.

■